

УДК 342.95.(088.24)(476)

В. В. Чумак

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ
АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ
ЛІЦЕНЗІЙНО-ДОЗВІЛЬНОЇ СИСТЕМИ В РЕСПУБЛІЦІ БІЛОРУСЬ**

Вступ. Під ліцензійно-дозвільною системою в широкому значенні слід розуміти закріплений у правових нормах порядок, що передбачає обов'язковість отримання від уповноважених державних органів ліцензій (дозволів) на здійснення певних дій або отримання певних правочинів підприємствами, установами, об'єднаннями або окремими громадянами. Ліцензійно-дозвільна система має поширення в розгалуженій сфері суспільних відносин. Так, в області державної таємниці ліцензовано діяльність підприємств, установ та організацій із проведення робіт, пов'язаних із використанням відомостей, що становлять державну таємницю, створенням засобів захисту інформації, а також зі здійсненням заходів та наданням послуг щодо захисту державної таємниці; у сфері обігу спеціальних технічних засобів врегульовано діяльність фізичних та юридичних осіб, що пов'язана з розробкою, виробництвом, реалізацією, придбанням із метою продажу технічних засобів для негласного отримання інформації.

Ліцензійно-дозвільна система посідає важливе місце в охороні громадського порядку і безпеки.

Республіка Білорусь, враховуючи особливості ліцензійно-дозвільної системи у сфері діяльності, пов'язаної зі зброєю та боєприпасами до неї, наділяє органи внутрішніх справ відповідною компетенцією, що дозволяє їх працівникам оперативно вирішувати питання застосування заходів адміністративного примусу без отримання санкцій на це в кожному конкретному випадку. У законах і підзаконних нормативних актах передбачено зміст цих заходів, їх цілі, підстави та порядок застосування [1, с. 91].

Аналіз останніх досліджень. Теоретичну базу статті становлять наукові надбання багатьох білоруських учених і науковців з інших країн.

Серед них можна насамперед виділити Д.М. Бахраха, В.Т. Болотніка, В.Ф. Єрмоловича, О.В. Кутіліна, І.І. Маха, С.В. Пчелінцева, В.О. Рябоволова, Л.К. Фармагея, В.Б. Шабанова, С.Д. Хазанова та інших.

Наукові праці вказаних учених присвячені різним проблемним питанням ліцензійно-дозвільної системи в Республіці Білорусь, однак у них бракує комплексного, системного наукового аналізу правових підстав та порядку застосування заходів адміністративного примусу за порушення правил ліцензійно-дозвільної системи в Республіці Білорусь.

Метою статті є визначення правових підстав та порядку застосування заходів адміністративного примусу за порушення правил ліцензійно-дозвільної системи в Республіці Білорусь.

Виклад основного матеріалу. Зміст заходів адміністративного примусу полягає в заподіянні особі певної моральної чи матеріальної шкоди, обмеженні її особистих або майнових прав.

Цю властивість заходів примусу використовують для досягнення таких цілей: попередження правопорушень у сфері ліцензійно-дозвільної системи; попередження (припинення) можливих правопорушень і настання небезпечних для суспільства наслідків (наприклад, вилучення мисливської рушниці в особи, що зловживає спиртними напоями); покарання осіб, винних у вчиненні порушень правил ліцензійно-дозвільної системи.

Виходячи з цілей забезпечення дотримання правил ліцензійно-дозвільної системи та специфіки правопорушень, що виникають при цьому, заходи адміністративного примусу можна поділити на адміністративно-попереджувальні, адміністративного припинення, адміністративного стягнення [1, с. 93].

Визнаючи право законслухняних громадян, наприклад, на володіння зброєю та її застосування в цілях самооборони, полювання і заняття спортом, водночас не можна не визнавати права держави в особі її компетентних органів на контроль за обігом зброї.

Найбільш часто зустрічаються адміністративно-запобіжні заходи. Їм властива чітко виражена профілактична спрямованість: не допустити можливості порушення й настання тяжких наслідків. Вони практикуються під час додаткового обстеження приміщення, перед видачею дозволу на відкриття об'єкта (наприклад, склад для зберігання вибухових речовин), у разі перевірки осіб, допущених до певних робіт із дозвільної системи.

Специфічна риса адміністративно-запобіжних заходів полягає в тому, що їх застосування не вимагає факту порушення правил ліцензійно-дозвільної системи. Вони застосовуються працівниками міліції до відповідних осіб у разі відсутності в їх поведінці протиправних дій і провини, тому позбавлені характеру адміністративної кари. Наприклад, співробітниками ліцензійно-дозвільної системи не допускається до роботи гравера комбінату побутового обслуговування громадянин, який раніше притягувався до кримінальної відповідальності за порушення валютних операцій.

Заходи адміністративного припинення повинні забезпечувати нормальне функціонування об'єктів дозвільної системи шляхом усунення порушень зацікавленими особами правил відкриття та роботи об'єктів, а також зберігання предметів і речей, щоб запобігти можливості використання їх у злочинних цілях, тим самим забезпечивши громадський порядок й особисту безпеку громадян [1, с. 94].

Грубі порушення правил ліцензійно-дозвільної системи (відсутність дозволу органів внутрішніх справ на відкриття об'єкта, придбання зброї, відсутність умов, що забезпечують безпеку роботи об'єкта, тощо) мають негайно припинятися. Нормативні акти надають органам внутрішніх справ право призупиняти й навіть забороняти функціонування об'єктів дозвільної системи.

Припинення як самостійна адміністративно-правова примусова дія можливе лише за неправомірності діянь порушника, слугує їх усуненню, проте не має характеру адміністративної кари. Однак ця обставина не виключає можливості пізніше вирішувати питання про притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності та їх покарання. Тому окремі види порушень правил ліцензійно-дозвільної системи за своєю тяжкістю віднесено законодавцем до адміністративних правопорушень.

Ст. 2.1 КпАП Республіки Білорусь, визначаючи поняття адміністративного правопорушення, встановлює: «Адміністративним правопорушенням визнається протиправне, винне (умисне або необережне), а також таке, що характеризується іншими ознаками, передбаченими Кодексом, діяння (дія або бездіяльність), за яке встановлено адміністративну відповідальність» [2].

На підставі названої норми адміністративним правопорушенням у галузі ліцензійно-дозвільної системи визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія (бездіяльність), що посягає на громадський або встановлений порядок управління, нормальну роботу підприємств торгівлі та за яку законодавством передбачено адміністративну відповідальність.

Основними елементами, що складають це поняття, є об'єкт, суб'єкт, об'єктивна та суб'єктивна сторони.

Об'єктом правопорушень у сфері дозвільної системи виступають громадський порядок, установлений порядок (придбання, реєстрація, носіння, зберігання або передача гладкоствольної мисливської рушниці, реєстрація чи перереєстрація нарізної зброї; відкриття поліграфічних і штемпельно-граверних підприємств, підприємств торгівлі зброєю, стрільбищ, тирів; придбання, збут, використання, облік і зберігання боеприпасів тощо) та нормальна робота підприємств торгівлі (порядок продажу вогнепальної гладкоствольної мисливської зброї).

Об'єктивна сторона правопорушень у сфері ліцензійно-дозвільної системи виражається в дії (бездіяльності), наприклад, стрільба в населених пунктах – це дія, а несвоєчасна перереєстрація мисливської рушниці – бездіяльність.

Суб'єктом адміністративних правопорушень у сфері ліцензійно-дозвільної системи відповідно до ст. 4.3 КпАП Республіки Білорусь може бути визнано осудну особу, яка досягла 16-річного віку. За окремими правопорушеннями, відповідно до ст. 12.7 «Незаконна підприємницька діяльність» КпАП Республіки Білорусь (наприклад, порушення порядку продажу вогнепальної зброї, порушення правил відкриття поліграфічних і штемпельно-граверних підприємств тощо), суб'єктом адміністративного правопорушення може бути індивідуальний підприємець або юридична особа [2].

Суб'єктивна сторона адміністративних правопорушень у сфері ліцензійно-дозвільної системи виражається у формі умислу чи необережності.

Адміністративне правопорушення визнається учиненим умисно, якщо його суб'єкт усвідомлював протиправний характер своєї дії (або бездіяльності), передбачав можливість і бажав (або свідомо допускав) настання її шкідливих наслідків (як приклад може служити продаж працівниками підприємств торгівлі мисливської рушниці та боеприпасів до неї громадянину, який не мав дозволу органів внутрішніх справ та мисливського квитка).

Вчиненим із необережності визнається адміністративне правопорушення, якщо суб'єкт не передбачав можливості настання шкідливих наслідків своєї дії (або бездіяльності), хоча повинен був і міг передбачити чи передбачав, проте легковажно розраховував на їх запобігання. Таким може бути, наприклад, порушення порядку зберігання відомчої зброї і боеприпасів до неї [1, с. 94].

Порушення адміністративно-правової норми ліцензійно-дозвільної системи об'єктивно приводить у дію її захисний механізм, тобто санкцію, яка із загрози

може перетворитися на реальне покарання в разі обтяження дії невинними наслідками. У тих випадках, коли норма порушена і в діях порушника вбачається склад адміністративного проступку, настає адміністративна відповідальність. Залучення до неї полягає в покаранні винного шляхом накладення на нього адміністративного стягнення.

За порушення правил і норм ліцензійно-дозвільної системи можуть накладатися такі адміністративні стягнення: попередження, штраф, позбавлення права займатися певною діяльністю, конфіскація доходу, отриманого внаслідок незаконної діяльності, стягнення вартості предмета адміністративного правопорушення.

Зазначені заходи можуть застосовуватися в якості як основних заходів (попередження, штраф), так і додаткових (оплатне вилучення, конфіскація).

Адміністративні стягнення застосовуються лише у випадку, якщо дія (бездіяльність) не носить характеру кримінально караного діяння і точно відповідає ознакам, передбаченим правовим актом для визначення тих його видів, які віднесено законодавцем до правопорушень.

Розглянемо деякі адміністративні правопорушення в галузі ліцензійно-дозвільної системи.

Стрільба з вогнепальної зброї в населеному пункті або в місці, не призначеному для стрільби (ст. 17.2 КпАП Республіки Білорусь) [2].

Об'єктом посягання в цьому випадку є громадський порядок і певною мірою безпека громадян. Стрільби спортивні, навчальні та тренувальні мають проводитися в суворо відведених місцях (тир, стрільбище, спортивні стрілецькі споруди та інші спеціально обладнані місця, на облаштування й утримання яких органами внутрішніх справ видається дозвіл). Не потрібно дозволу на проведення стрільби на військових полігонах і стрільбищах Міністерства оборони, МВС, КДБ та інших збройних формувань республіки.

Об'єктивну сторону правопорушення складають дії винного з організації стрільби на невідведених для цього об'єктах або безпосереднє відкриття вогню у громадських місцях.

Суб'єктивна сторона характеризується умисною виною.

Суб'єкт правопорушення – особа, яка досягла 16-річного віку, в тому числі й юридична особа.

Порушення правил поводження з вогнепальною зброєю, вибухонебезпечними, легкозаймистими, їдкими речовинами або піротехнічними виробами (ст. 23.48 КпАП Республіки Білорусь) [2]. Порушення названих правил може призвести не лише до втрати зброї і боєприпасів, а й до скоєння небезпечних злочинів особами, які ними заволоділи.

Об'єктом правопорушення є встановлений порядок управління та громадська безпека.

Об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 23.48 КпАП Республіки Білорусь, характеризується дією (або бездіяльністю), що спрямована на порушення встановлених правил обліку, зберігання, використання, перевезення чи пересилання вогнепальної зброї, боєприпасів, зазначених речовин або виробів громадянами та посадовими особами, які мають дозвіл органів внутрішніх справ.

Під правилами зберігання слід розуміти перелік таких умов, які в разі їх дотримання забезпечували б схоронність зброї і боєприпасів та виключали доступ до них сторонніх осіб.

Об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 23.48 КпАП Республіки Білорусь, характеризується діями, названими в ч. 1 ст. 23.48, проте вчиненими цими ж особами повторно протягом одного року після накладення адміністративного стягнення за таке ж порушення.

Суб'єкт правопорушення – осудна особа, яка досягла 16-річного віку.

Адміністративне стягнення передбачене за ч. 1 ст. 23.48 КпАП Республіки Білорусь у вигляді попередження або штрафу в розмірі до 10 базових величин. Порушення встановлених правил за ч. 2 тягне за собою накладення штрафу в розмірі від 10 до 15 базових величин із конфіскацією предмета адміністративного правопорушення чи без конфіскації або позбавлення спеціального права з конфіскацією предмета адміністративного правопорушення чи без конфіскації [2].

Порушення строків реєстрації (перереєстрації) вогнепальної або газової зброї або правил постановки його на облік (ст. 23.49 КпАП Республіки Білорусь). Відповідно до цих правил зброю реєструють в органах внутрішніх справ протягом місяця з дня придбання та перереєструють після закінчення трирічного строку дії дозволу [2].

У разі зміни місця проживання власник зброї зобов'язаний подати до міськрайоргану за місцем прописки заяву із зазначенням своєї нової адреси та під час поселення в 10-денний термін поставити зброю на облік.

Об'єкт посягання в цьому випадку – нормальна діяльність органів управління, які здійснюють нагляд за дотриманням даних, що дійсні протягом трьох місяців від дня видачі.

З об'єктивного боку правопорушення проявляється в ігноруванні дій установленого компетентними органами порядку продажу вогнепальної гладкоствольної мисливської зброї.

Суб'єкт – спеціальний (працівник торгівлі), як правило, матеріально відповідальна особа, яка досягла 16-річного віку, осудна й має допуск до роботи на об'єктах дозвільної системи.

Ухилення від реалізації вогнепальної зброї або боєприпасів (ст. 23.50 КпАП Республіки Білорусь). У разі порушення громадянами встановлених правил поводження зі зброєю органами внутрішніх справ може бути прийнято рішення про анулювання в цих осіб дозволу на їх зберігання. У цьому випадку громадяни зобов'язані реалізувати (продати) наявну в них вогнепальну зброю і боєприпаси до неї. Вчинення особою, в якої анульовано дозвіл на зберігання вогнепальної зброї або боєприпасів, ухилення від обов'язкової реалізації тягне за собою накладення штрафу в розмірі від двох до чотирьох базових величин [2].

Установка на цивільній чи службовій зброї пристосування для безшумної стрільби або прицілу (прицільного комплексу) нічного бачення (ст. 23.51 КпАП Республіки Білорусь). У разі порушення громадянами цього правила (за винятком установки прицілів для полювання) використання зброї органи внутрішніх справ мають право застосовувати до цих осіб накладення штрафу в розмірі від 20 до 25 базових величин із конфіскацією пристрою для безшумної стрільби або прицілу (прицільного комплексу) нічного бачення [2].

Висновки. Аналіз викладеного дозволяє дійти висновку, що основне призначення ліцензійно-дозвільної системи у сфері охорони правопорядку й безпеки полягає в тому, щоб попередити неправомірне використання відповідних предметів, не допустити недозволених дій.

Заходи щодо здійснення ліцензійно-дозвільної системи допомагають певною мірою запобігти вчиненню більш тяжких злочинів, таких як убивство, розбійне розкрадання, терористичний акт, вибух, радіоактивне зараження, отруєння тощо, тому своєчасне виявлення порушень правил ліцензійно-дозвільної системи, насамперед у сфері діяльності, пов'язаної зі службовою і громадянською зброєю та боєприпасами до неї, а також залучення до відповідальності винних у них осіб є найважливішими завданнями органів внутрішніх справ.

Вивчення досвіду Республіки Білорусь із питань правового регулювання ліцензійно-дозвільної системи в Республіці Білорусь заслуговує на увагу з метою вдосконалення діяльності й подальшого розвитку ліцензійно-дозвільної системи в Україні.

Література

1. Ермолович В.Ф. Административно-правовые режимы Республики Беларусь : учебник / под общ. ред. В.Ф. Ермоловича ; М-во внутр. дел Респ. Беларусь, учреждение образования «Акад. М-ва внутр. дел Респ. Беларусь». – Минск : Акад. МВД, 2013. – 291 с.
2. 2 Об административных правонарушениях : Кодекс Республики Беларусь от 21 апреля 2003 г. № 194-З // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pravo.levonevsky.org/kodeksby/koarnev/20130317/index.htm>.

Анотація

Чумак В. В. Правове регулювання застосування заходів адміністративного примусу за порушення правил ліцензійно-дозвільної системи в Республіці Білорусь. – Стаття.

Статтю присвячено комплексному, системному науковому аналізу правових підстав та порядку застосування заходів адміністративного примусу за порушення правил ліцензійно-дозвільної системи в Республіці Білорусь. Визначено правові підстави застосування заходів адміністративного примусу за порушення правил ліцензійно-дозвільної системи в Республіці Білорусь.

Ключові слова: правове регулювання, ліцензійно-дозвільна система, адміністративний примус, порушення, стаття, Республіка Білорусь.

Аннотация

Чумак В. В. Правовое регулирование применения мер административного принуждения за нарушение правил лицензионно-разрешительной системы в Республике Беларусь. – Статья.

Статья посвящена комплексному, системному научному анализу правовых оснований и порядка применения мер административного принуждения за нарушение правил лицензионно-разрешительной системы в Республике Беларусь. Определены правовые основания применения мер административного принуждения за нарушение правил лицензионно-разрешительной системы в Республике Беларусь.

Ключевые слова: правовое регулирование, лицензионно-разрешительная система, административное принуждение, нарушения, статья, Республика Беларусь.

Summary

Chumak V. V. Legal regulation of the use of administrative enforcement actions for violation of licensing system in Belarus. – Article.

The article deals with the complex, systematic scientific analysis of the legal basis and the application of administrative enforcement actions for violation of the license-permit system in Belarus. Defined legal grounds for the application of administrative enforcement for violations of licensing-permit system in Belarus.

Key words: regulation, licensing and permit system, administrative enforcement, breach, article, Belarus.